

УДК 37.017.924

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА

С. В. Пехарєва

ORCID 0000-0002-4392-3249

А. С. Пехарєва

Проблема становлення ціннісних категорій є найбільш складним питанням науки, остаточно не вирішеним і таким, що постійно повертає до себе увагу.

У статті обґрунтовані проблеми виховання духовності підростаючого покоління, що призводять до проблем із загальнолюдськими цінностями суспільства. Представлені сучасні підходи до розуміння поняття духовність, загальнолюдські цінності. Стаття розкриває принципи та методи роботи із формування духовності особистості та її моральних якостей. Автори акцентують увагу на необхідності цілеспрямованої та ефективної роботи з формування особистості із притаманним їй комплексом рис та якостей, яка б відповідала вимогам сучасного суспільства. У роботі особлива увага приділена методиці формування особистісних якостей учнів, яка поетапно впливає на різні аспекти інтеріоризації особистістю культурних цінностей та моралі.

Мета статті – визначення шляхів формування духовності як запоруки зміцнення загальнолюдських моральних цінностей суспільства.

Сучасна система виховної роботи повинна бути орієнтована на формування основних моральних відносин, що визначають життєву позицію людини в суспільстві, його світогляд, сенс життя.

Стаття висвітлює зміст вічних цінностей людства, які мають закладати фундамент духовності як початкового напрямку подальшого розвитку людської цивілізації.

З урахуванням виділених психолого-педагогічних умов нами розроблена модель формування моральних цінностей в ході педагогічної взаємодії суб'єктів виховного процесу.

У роботі аналізується зміст процесу виховання духовно-моральної культури особистості та необхідність використовувати широкий арсенал педагогічного інструментарію.

Ключові слова: *духовна культура, духовність, загальнолюдські цінності, методологія, методи, виховний процес.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Складні завдання вдосконалення демократичного суспільства, глибокі інновації по всьому полю соціально-економічного і духовно-морального життя, динаміка і масштаби перетворень, що відображають всі сторони цих процесів, визначаються потенціалом людського фактора, ініціативністю, творчістю і активністю людей, всією системою виховання і освіти.

Демократична ситуація призвела до усвідомлення необхідності переосмислення значення духовної та національної культури і суспільства, кожної особистості, саморегуляції всіх сторін життєдіяльності через виховання духовності, любові до батьківщини, патріотизму, громадянськості поваги до національних традицій, культури, національної наступності.

Сучасний стан духовної культури вимагає науково-обґрунтованого керівництва вихованням, ясного усвідомлення його цілей, засобів, форм і методів. Виховання духовної культури особистості є першорядним і повинно стати частиною науково-керуваного процесу.

Внутрішня криза культури посилюється зовнішніми обставинами: потужною експансією цінностей західної культури, які виступають в якості додаткового фактора духовної дезінтеграції; з втратою духовного ідеалу і ліквідацією інтегруючих суспільство цінностей. У сучасній молоді формується комплекс «національної неповноцінності», почуття розгубленості і бездомності (Десятник, 2016).

Україна, як і весь інший світ, переживає сьогодні не лише економічну кризу. Криза торкнулася майже всіх сфер людського життя: починаючи з економічної сфери до культурної та духовної. Нестача духовності призводить до порушення всіх сфер життєдіяльності людей. Ця криза виявляється у відчутті людьми безглуздості життя; у знеціненні людських законів; у повсякденному порушенні норм поведінки; у втраті людських цінностей; у руйнуванні старих орієнтацій та пріоритетів і несформованості нових.

Сучасна молодь прагне оволодіти знаннями, вміннями та навичками, які допоможуть у майбутньому, але забувають про те, яке місце в їх житті посідають духовні цінності. Останнім часом спостерігається суттєве погіршення моральних взаємин між людьми. Це проявляється у поведінці

дорослих, юнаків, підлітків і навіть дітей. У наш час є необхідним та дуже важливим переосмислення ідеалів, повернення до вічних цінностей людства, які мають закладати фундамент духовності як початкового напрямку подальшого розвитку людської цивілізації. Духовний розвиток особистості повинен стати головним завданням існування людства та кінцевою метою функціонування системи освіти і виховання (Грива, 2014).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Розв'язання кризи духовності залежить від якісної організації процесу духовного виховання та розвитку молоді на всіх вікових періодах. Питання формування та діагностики моральних цінностей особистості присвячували роботи: І. Д. Бех, Г. Г. Ващенко, Т. Д. Дем'янюк, В. Д. Шадріков та ін. Значною мірою формування уявлень про ідеали, життєві пріоритети, загальнолюдські моральні цінності залежить від оточення: дитячого закладу, школи, ВНЗ. Від основ, закладених учителем на початковому етапі виховання, залежить те, якими виростуть майбутні громадяни

Проблема цінностей була предметом дослідження і у філософсько-аксіологічному (О. Дробницький, І. Зязюн, М. Каган), соціологічному (В. Водзінська, В. Ольшанський, В. Ядов), психологічному (М. Боришевський, О. Киричук) та педагогічному аспектах (О. Алексюк, Ш. Амонашвілі, В. Білоусова, Д. Донцов, Л. Пуховська).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасна педагогіка оперує переважно вербальними методами впливу і робить упор на виховання духовності у дітей дошкільного віку. Дослідження показують, що в рамках спеціально організованих занять з дітьми рівень сприйняття ними духовних цінностей, рівень толерантності та емпатії істотно зростає (Пехарева, 2016).

З іншого боку дослідники приділяють увагу формуванню духовності майбутніх вихователів, як умові ефективної взаємодії з дітьми (Пехарева, 2016).

Але формування базових цінностей не обмежується дошкільним віком, а існуюча система вимагає кардинального вдосконалення. Життя диктує необхідність повною мірою здійснити завдання духовного виховання, піднесення і зміцнення національної самосвідомості, гуманістичних відносин у суспільстві. Принципи формування духовно-моральних відносин молодих людей до дійсності, культурі гуманних взаємин між людьми, обґрунтовані в творчій спадщині великих науковців.

Мета статті – визначення шляхів формування духовності як запоруки зміцнення загальнолюдських моральних цінностей суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У словнику духовність трактується як вищий рівень розвитку і саморегуляції зрілої особистості, на якому основними мотиваційно-смысловими регуляторами її життєдіяльності стають вищі людські цінності; високорозвинена форма психічного в людині (Шиховцова, 2016).

Академік І. Д. Бех зазначає, що цілі і наміри духовно зрілої особистості включені у систему надіндивідуальних цінностей, завдяки чому і виконують функцію організації життєдіяльності особистості. Така особистість активно використовує ці цінності для вирішення не побутових, а, насамперед, смисло-життєвих проблем, які виражаються для кожної людини в системі «вічних питань» людського існування. Ієрархія особистісних цінностей і смислів не дозволяє особистості, з одного боку, розчинитись в емпіричному бутті, втратити дійсні сутнісні потенції, оскільки розвинені особистісні цінності становлять основу внутрішнього світу особистості, виявляючись виразником стабільного, інваріантного, з другого, — дає можливість існувати і діяти вільно, тобто свідомо, цілеспрямовано, виходячи з самої себе (Бех, 2003).

Е. Фромм привертає наукове співтовариство філософів, психологів, соціологів до проблеми соціальних детермінант людської особистості. Даний підхід передбачає, що основним джерелом страху, почуття тривоги і самотності є відрив людини від світу природних стихій.

Психолог стверджує, що психічно здорова людина відрізняється від хворої тим, що здатна дати відповіді на екзистенційні питання – відповіді, які найбільше відповідають її екзистенційним потребам. Як і поведінка тварин, поведінка людини мотивується такими фізіологічними потребами, але лише специфічні екзистенційні потреби, властиві тільки людині, можуть підштовхнути нас на шлях возз'єднання з природою. Здоровий індивідуум має кращу здатність знаходити шляхи сполучення зі світом, при цьому він задовольняє потреби у встановленні зв'язків, подоланні себе, вкоріненості в світі, самоідентичності, і наявності системи цінностей (Фромм, 2006).

Остання екзистенціальна потреба, описана Фроммом – потреба в системі цінностей. Нам потрібна система поглядів, цінностей, яка допомагає нам орієнтуватися в навколишньому світі. Система цінностей дозволяє організувати ту величезну кількість стимулів і подразників, з якими ми стикаємося протягом життя. У кожної людини своя філософія, тобто внутрішньо узгоджена система поглядів на світ. Якщо якісь явища або події не вписуються в рамки згаданої системи, вони сприймаються людиною як «нерозумні», «ненормальні»; і навпаки, якщо вписуються, то

розглядаються як прояв «здорового глузду». Щоб придбати і зберегти свою систему цінностей, люди здатні практично на будь-які дії, аж до найрадикальніших.

Послідовники Фромма, які займалися означеною проблемою зазначали, що особистісні цінності виступають формою функціонування смислових утворень в особистісних структурах. Вони формуються в процесі придбання суб'єктивного досвіду, в якому фіксується ціннісне, суб'єктна ставлення до світу, яке є необхідною умовою для побудови особистістю власного життя, цілей, завдань, життєвих орієнтирів і планів (Фромм, 2006).

У рамках психолого-педагогічних наук прийнято розрізняти цінності відповідно до наступних категорій:

- Культурно-пізнавальні цінності, укладені в пізнанні дитиною світу культури, її загальнолюдської цінності;
- Гуманістичні – спрямовані на визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток;
- Моральні цінності – це уявлення, способи, знаки, символи, що регулюють дії людини в соціумі за допомогою норм, правил, осмислені через культурні зразки;
- Естетичні цінності – це чуттєві цінності, представлені естетичними почуттями, відносинами, смаками, ідеалами (Гордакі, 2003).

Розвиток ціннісних відносин, ціннісних орієнтирів можливий лише за умови організації особистісно-орієнтованої освіти. Цінностями особистісно-орієнтованої освіти виступають: людина як предмет виховання, культура як середовище, що ростить і живить особистість, творчість як спосіб розвитку людини в культурі.

Моральні цінності особистості визначаються як єдність моральних знань, принципів і моральних почуттів, що проявляються у вчинках, а також постійне усвідомлення і осмислення особистістю свого морального стану в суспільстві (Грива, 2014).

У нашому розумінні система ціннісних орієнтацій особистості це система уявлень, понять, ідей, переконань, ідеалів які вихованець приймає на себе як його власні цінності

Провідною складовою системи загальнолюдських цінностей як зазначає О.В.Киричук є морально-етична яка проголошує цінність людського життя його недоторканість повага до людини ідеали свободи справедливості честі совісті і правдивості милосердя доброта Оскільки ж абсолютною цінністю є людина то дуже важливо зрозуміти що ж звеличує людину без чого неможливе повне розкриття її творчих здібностей що виступає як необхідні умови її буття а також те що відповідає поняттям про

призначення людини та її гідність ті моменти в мотивації в котрих розкривається самоствердження та свобода особистості (Киричук, 1991).

Сучасна система виховної роботи повинна бути орієнтована на формування основних моральних відносин, що визначають життєву позицію людини в суспільстві, його світогляд, сенс життя.

В молодшому шкільному віці діти ще не здатні глибоко осмислити і відчуті пропоновані їм моральні постулати і цінності, а в старших класах часто доводиться вдаватися до перевиховання щодо вже сформованих, не завжди позитивних моральних виборів. На думку багатьох вчених, в підлітковому віці закладаються базові цінності, які багато в чому визначають соціально-моральне обличчя людини, саме в цей період йде освоєння норм і правил поведінки, прийнятих у суспільстві.

У педагогічній спадщині вітчизняних педагогів К. Д. Ушинського (Ушинський, 1998), Л. М. Толстого, С. Т. Шацького, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського закладено основи теорії і практики духовно-морального, духовно-естетичного розвитку особистості.

Одним із визначних науково-педагогічних досліджень сучасного періоду є пошук новітніх ефективних технологій досягнення державностандартної мети становлення освітньої системи України.

Оскільки провідним класичним інструментом будь-якої педагогічної технології є методи здійснення навчально-виховної роботи по формуванню особистості учня молодшого шкільного віку, то найбільш ефективними серед них є методи репродуктивного пояснення (бесіда, роз'яснювання, научування). Метод привчання і вправлянь (доручення, чергування, показ і вправи); методи створення педагогічних ситуацій (ситуації співпереживання, морального вибору, моральної творчості) та методи стимулювання моральної поведінки (заохочення, похвала, оцінка, нагорода та ін..) (Метелиця, 2007).

Основні труднощі, які доводиться долати в процесі виховання духовно-моральної культури особистості, пов'язані зі способом засвоєння або корекцією змістовно-смислового компонента духовно-моральної сфери, тому що процес виховання духовно-моральної культури особистості пов'язаний з переважанням внутрішніх протиріч, боротьбою негативних і позитивних мотивів, бажань, намірів і т.д., тому його здійснення є тривалим і складним.

Ми визначаємо процес формування моральних цінностей як цілеспрямоване засвоєння вихованцями етичних знань, інтеріоризація їх в особисті переконання та формування на їх основі емоційного ставлення до вчинків поведінки, розвитку об'єктивної потреби слідувати принципам моральності (Пехарева, 2016).

З урахуванням виділених психолого-педагогічних умов нами розроблена модель формування моральних цінностей в ході педагогічної взаємодії суб'єктів виховного процесу.

Робота по формування моральних якостей складається з трьох етапів, які проходить особистість у процесі становлення духовно-моральної культури.

Перший – усвідомлення внутрішніх творчих ресурсів. На цьому етапі особистість усвідомлює, рефлектує наявну у нього систему духовно-моральних цінностей, переконується в необхідності інтегрувати соціальні вимоги («так прийнято в суспільстві, в колективі») і особистісні домагання. На даному етапі використовуються механізми здійснення мотивації духовно-моральної обумовленості особистісного і професійного зростання.

Другий етап – привласнення понятійно-гностичної складової духовно-моральної сфери особистості. Для нього характерним є процес суб'єктивізації моральних і правових норм, принципів, критеріїв; розуміння і прийняття їх цінності, доцільності і необхідності дотримання. На цьому рівні у особистості формується (або змінюється) система ціннісних орієнтацій, відбувається своєрідна «переоцінка» цінностей. Для цього етапу характерні механізми ідентифікації, емпатії, глибокої рефлексії, медитації.

Третій етап – закріплення отриманих знань на поведінковому рівні. Третьому етапу властива наявність сформувалася переконаності у вихованця в необхідності слідувати соціальним нормам, з одного боку, і внутрішньоособистісних орієнтирів на саморозвиток і самовдосконалення - з іншого. Реалізація наявних духовних і моральних уявлень, ідеалів, смислів можлива за допомогою поведінкових тренінгів.

Окреслені вище етапи не ізольовані, вони взаємодоповнюють і впливають один на одного.

При здійсненні процесу виховання духовно-моральної культури особистості виникає необхідність використовувати широкий арсенал педагогічного інструментарію. Форми організації виховного впливу можуть бути як групові, так і індивідуальні (індивідуально-корекційна робота). Виховання духовно-моральної культури особистості - процес, спрямований на гармонізацію глибинної, сутнісної складової особистості (її духовності) з моральною, соціально детермінованою підструктури (моральністю), що обумовлює реалізацію «Я» в суспільстві (Основні орієнтири виховання учнів, 2008).

Виходячи з вищевикладеного, при формуванні такого особистісного новоутворення, як духовно-моральна культура, необхідно збалансувати соціально активні методи (тренінгові поведінкові технології, рольові ігри,

дискусії і т.д.) і аутопсихологічна (імаготехнології, медитації, рисуночне проектування). Серед способів, що забезпечують виховання духовно-моральної культури особистості, слід виділити:

пояснювально-ілюстративний; рефлексивний; проблемно-пошуковий; комунікативний; репродуктивний; імітаційно-рольовий.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблема становлення ціннісних категорій є найбільш складним питанням науки, остаточно не вирішеним і таким, що постійно привертає до себе увагу. Цінність розуміється як значимість явищ, об'єктів, предметів, знаків і символів культури в житті людини. Цінність – це уявлення про те, що свято для людини, класу, групи, суспільства в цілому, їх переконання і переваги, виражені в поведінці, цінності не піддаються сумніву, вони служать еталоном, ідеалом всіх людей. Цінність, значення і сенс – нероздільні поняття. Значення розкриває об'єктивний елемент цінності, сенс відображає активне ставлення людини до цього об'єктивного елементу, яке творить і створює особистість. Цінність і сенс виникають із взаємодії об'єктивного світу до потреб людини.

Ставлення до цінності проявляється в діяльності. Будь-яка цінність обумовлюється практикою, і практика виступає як об'єктивний визначник цінності. Розвиток особистості визначається не самим по собі фактом наявності цінностей, а способом включення, способами його освоєння, присвоєння, проживання окремим індивідом.

Проведена робота не є вичерпним аналізом проблеми. Подальшого дослідження та розробки вимагають програми та проекти морального виховання, що забезпечують всебічний та гармонійний розвиток особистості, і, як наслідок, зміцнення загальнолюдських цінностей у суспільстві.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн.2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посібник. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Висоцька А. М. Основні напрями діяльності вихователя спеціального навчального закладу для розумово відсталих дітей. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2010. № 7. С. 246-254. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvelop_2010_7_35.
3. Грива І. А. Формування загальнолюдських моральних цінностей, духовний розвиток учнів на уроках мови та літератури, природознавства. Опис досвіду - Шостка, 2014, 89 с.

4. Десятник К. Духовність особистості: аксіологічний вимір. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 2(3).
5. Зязюн І. А. Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадянськість. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Товажнянського та О. Г. Романовського. Харків : НТУ «ХП», 2003. Вип. 1(5). С. 32-41.
6. Метелица А. С. Модель организации воспитания духовно-нравственной культуры. *Духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения: проблемы, опыт, перспективы. Материалы областной научно-практической конференции 19–20 декабря 2006 г.* В 2х ч. Ч. 1. Витебск: УО «ВОГ ИПК и ПРР и СО», 2007. 65 с.
7. Ушинский К. Д. О нравственном элементе в русском воспитании (нравственное влияние как главная задача воспитания). *Антология гуманной педагогики*. Москва : Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1998. 224 с.
8. Киричук О. В. Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України. *Рад. школа*. 1991. № 5. С. 33–40.
9. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма. Тернопіль : навч. книга Богдан, 2008.
10. Пехарева А. С. Ефективність спеціально організованих занять з дітьми старшого дошкільного віку в процесі виховання емпатійності та чуйності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4. С. 166-174. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2016_4_22.
11. Пехарева С. В. Особистісно орієнтований підхід як педагогічна умова формування духовності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4. С. 12-19. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2016_4_4.
12. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 300 с.
13. Гордакі Н. А. Методологічні засади виховання духовності : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03. Харк. військ. ун-т, Харків, 2003. 18 с.
14. Шиховцова Н. Н. Педагогические условия формирования нравственных ценностей подростков общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Карачаево-Черкесский государственный университет им. У. Д. Алиева, Майкоп, 2007.
15. Фромм Э. Здоровое общество [The Sane Society] (1955) / пер. Т. В. Банкетовой. Москва : АСТ, Хранитель, 2006. 544 с.

References

1. Bekh, I. D. (2003). Vihovannya osobistosti: u 2 kn. Kn.2: *Osobistisno-orientovaniy pidhid: naukovopraktichni zasadi* [Personality-oriented approach: scientific and practical principles]: navch.-metod. posibnik. Kyiv: Libid' (ukr).
2. Visoc'ka, A. M. (2010). Osnovni napryami diyal'nosti vihovatelya special'nogo navchal'nogo zakladu dlya rozumovo vidstalih ditej [Basic directions of the activity of

- the teacher of a special educational institution for mentally retarded children]. *Aktual'ni problemi navchannya ta viovannya lyudej z osoblivimi potrebami*, # 7, 246-254. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2010_7_35 (ukr).
3. Griva, I. A. (2014). *Formuvannya zagal'nolyuds'kih moral'nih cinnostej, duhovnij rozvitok uchniv na urokah movi ta literaturi, prirodoznavstva* [Formation of universal moral values, spiritual development of students at the lessons of language and literature, natural science]. Opis dosvidu – Shostka (ukr).
4. Desyatnik, K. (2016). Duhovnist' osobistosti: aksiologichnij vimir (Spirituality of an individual: axiological dimension). *Skhidnoevropejs'kij nacional'nij universitet imeni Lesi Ukraïni. Pedagogichnij Chasopis Volini*, # 2(3) (ukr).
5. Zyazyun, I. A. (2003). Duhovna elita u suspil'stvi: inteligentnist' i gromadyans'kis (Spiritual elite in society: intelligence and citizenship). *Problemi ta perspektivi formuvannya nacional'noi' humanitarno-tekhnichnoi' eliti*: zb. nauk. prac', #. 1(5), 32-41. Edited by L. L. Tovazhnyans'ky & O. G. Romanovs'ky (ukr).
6. Metelica, A. S. (2007). *Model' organizacii vospitaniya duhovno-nravstvennoj kul'turi Duhovno-nravstvennoe vospitanie podrastayushchego pokoleniya: problemy, opyt, perspektivy* [Model of organization of upbringing of spiritual and moral culture]. Materialy oblastnoj nauchno-prakticheskoy konferencii 19–20 dekabrya 2006 g. V 2h ch. CH. 1. Vitebsk: UO «VOG IPK i PRR i SO», 65 (ukr).
7. Ushinskij, K. D. (1998). O нравственном ehlemente v russkom vospitanii (nравstvennoe vliyanie kak glavnaya zadacha vospitaniya) / *Antologiya gumannoj pedagogiki* (About the moral element in n upbringing (moral influence as the main task of upbringing)). Moscow: Izdatel'skij dom SHalvy Amonashvili, 224 (rus).
8. Kirichuk, O. V. (1991). *Koncepciya viovannya pidrostayuchih pokolin' suverennoi' Ukraïni* [The concept of education of younger generations of sovereign Ukraine]. # 5, 33–40 (ukr).
9. *Osnovni orientiri viovannya uchniv 1–12 klasiv zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv Ukraïni. [Basic guidelines for the education of pupils of grades 1-12 of Ukrainian secondary schools] Programa* (2008). Ternopil': Navch. kniga Bogdan (ukr).
10. Pehareva, A. S. (2016). Efektivnist' special'no organizovanih zanyat' z dit'mi starshogo doshkil'nogo viku v procesi viovannya empatijnosti ta chujnosti [Effectiveness of specially organized classes with children of senior preschool age in the process of education of empathy and sensitivity] *Duhovnist' osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika*, # 4, 166-174. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2016_4_22.
11. Pehareva, S. V. (2016). Osobistisno orientovaniy pidhid yak pedagogichna umova formuvannya duhovnosti majbutnih viovatelyu u procesi profesijnoi pidgotovki (Personally oriented approach as a pedagogical condition for the formation of the spirituality of future educators in the process of professional training.). *Duhovnist' osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika*, #4, 12-19. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2016_4_4.
12. Savchin, M. V., Vasilenko L. P. (2005). *Vikova psihologiya (Age psychology): navchal'nij posibnik*. Kyiv: Akademvidav (ukr).

13. Iordaki, N. A. (2003). *Metodologichni zasadi viovannya duhovnosti [Methodological principles of education of spirituality]*. (Abstract of Candidate of Philosophical Sciences Thesis). 09.00.03 "Social'na filosofiya i filosofiya istorii". Kharkiv, 18 (ukr).
14. Shihovcova, N. N. (2007). *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya npravstvennyh cennostej podrostkov obshcheobrazovatel'noj shkoly [Pedagogical conditions for the formation of moral values of adolescents of a comprehensive school]* (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). 13.00.01 "General pedagogy, history of pedagogy and education". Karachaevsk (rus).
15. Fromm, E. H. (2006). *Zdorovoe obshchestvo [The Sane Society]*. Transl. by T. V. Banketovoj. Moscow: AST, Hranitel' (rus).

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНОСТИ ЛИЧНОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ ОБЩЕСТВА

С. В. Пехарева, А. С. Пехарева

Проблема становления ценностных категорий является наиболее сложным вопросом в науке, который еще окончательно не разрешен и постоянно привлекает к себе внимание.

В статье обоснованы проблемы воспитания духовности подрастающего поколения, что приводит к проблемам с общечеловеческими ценностями в обществе. Представлены современные подходы к пониманию понятия духовность, общечеловеческие ценности. Статья раскрывает принципы и методы работы по формированию духовности личности и ее моральных качеств. Авторы акцентируют внимание на необходимости целенаправленной и эффективной работы по формированию личности с присущим ей комплексом черт и качеств, соответствующим требованиям современного общества. В работе особое внимание уделено методике формирования личностных качеств учащихся, которая поэтапно влияет на различные аспекты интериоризации личностью культурных ценностей и морали.

Цель статьи – определение путей формирования духовности как залога укрепления общечеловеческих нравственных ценностей общества

Современная система воспитательной работы должна быть ориентирована на формирование основных нравственных отношений, определяющих жизненную позицию человека в обществе, его мировоззрение, смысл жизни.

Статья раскрывает содержание вечных ценностей человечества, которые должны закладывать фундамент духовности как начального направления дальнейшего развития человеческой цивилизации.

С учетом выделенных психолого-педагогических условий в статье представлена модель формирования нравственных ценностей в ходе педагогического взаимодействия субъектов воспитательного процесса.

В работе анализируется содержание процесса воспитания духовно-нравственной культуры личности и необходимость использовать широкий арсенал педагогического инструментария.

Приведенная работа не является исчерпывающим анализом проблемы. Дальнейшего исследования и разработки требуют программы и проекты нравственного воспитания, обеспечивающие всестороннее и гармоничное развитие личности, и, как следствие, укрепление общечеловеческих ценностей в обществе.

Ключевые слова: *духовная культура, духовность, общечеловеческие ценности, методология, методы, воспитательный процесс.*

FORMATION OF SPIRITUALITY OF PERSONALITY AS COMPOSITIONAL COMMON VALUES OF SOCIETY

S. V. Pehareva, A. S. Pehareva

The problem of the formation of value categories is the most difficult issue of science that is ultimately unacceptable and constantly attracting attention.

The article substantiates the problems of upbringing the spirituality of the younger generation, which leads to problems with the universal values of society. Modern approaches to the understanding of the concept of spirituality, and universal values are presented. The work reveals the principles and methods of work for the formation of the spirituality of the individual and his moral qualities. The authors emphasize the need for purposeful and effective work on the formation of personality with its inherent features and qualities that would meet the requirements of modern society. In the work special attention is paid to the method of formation of personal qualities of students, which gradually influences various aspects of internalization of the personality of cultural values and morals.

The purpose of the article is to determine the ways of forming spirituality as a guarantee of strengthening the universal moral values of society

The modern system of educational work should be focused on the formation of basic moral relations that determine the human life position in society, its outlook, the meaning of life.

The article highlights the content of the eternal values of mankind, which must lay the foundation of spirituality as the initial direction for the further development of human civilization.

Taking into account the dedicated psychological and pedagogical conditions, we have developed a model for the formation of moral values during the pedagogical interaction of subjects of the educational process.

The work analyzes the content of the process of upbringing the spiritual and moral culture of the individual and the need to use a wide arsenal of pedagogical tools.

The work performed is not an exhaustive analysis of the problem. Further research and development require programs and projects of moral education that ensure the comprehensive and harmonious development of the individual, and, as a consequence, the strengthening of universal values in society.

Key words: *Spiritual culture, spirituality, universal values, methodology, methods, educational process.*

Пехарева С. В – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: pehareva@mail.ru

Pe hareva S. V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Departments of Theory and Methodology of Preschool Education of the Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: pehareva@mail.ru

Пехарева А. С. – кандидат психологічних наук, викладач кафедри корекційної освіти та спеціальної психології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: anela221992@mail.ru

Pe hareva A. S. – Candidate of Psychological Sciences, teacher of the Departments of Correctional Education and Special Psychology of the Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: anela221992@mail.ru